

НОВО ВИЂЕЊЕ КЊИЖЕВНЕ ЕПОХЕ

Неоспорно је да се након опсежне студије Миливоја Павловића *Авангарда, неоавангарда и сигнализам* (Просвета, Београд, 2002) значајно мењају устаљене представе о српској књижевности у другој половини двадесетог века. Та слика је сада и потпунија и комплекснија. У великој мери префуткивано или скрајнуто, како у текућој књижевној критици тако и у књижевно-историјским синтезама, сигналистичко стварање тек у завршним деценијама двадесетог века постаје предмет ширих и студиознијих теоријско-критичких истраживања. У том погледу ваља, пре свега, издвојити допринос рано преминулог Живана Живковића, који је урадио пионирски посао у успостављању једног научно утемељеног приступа сигналистичком стварању. Тој борби за истину о сигналистичком стварању Миливоје Павловић је у протеклим годинама дао изузетан допринос – (1) као сигналистички стваралац (*Бела књига* и други пројекти), (2) као агилни тумач и хроничар сигнализма (осврти, прикази, интервјуи, полемике) и (3) као проучавалац сигналистичког стварања о чему сведочи његов књижевно-теоријски опус (*Свет у сигналима, Кључеви сигналистичке поетике* и најновија, *Авангарда, неоавангарда и сигнализам*), без кога је данас незамислив сваки релевантнији приступ овој области неоавангардног стварања.

Наслањајући се у књижевно-историјској и жанровској равни на Живко–вићево проучавање сигнализма и нудећи нове одговоре на одређене теоријске дилеме, Павловић је у студији *Авангарда, неоавангарда и сигнализам* промишљање сигнализма обогатио оригиналним увидима и у сигналистички простор унео једну нову херменеутички перспективу. Очито је да овај аутор свој приступ сигнализму заснива на веома чврстим методолошким поставкама. У студији *Авангарда, неоавангарда и сигнализам* он је, промишљено укрштајући синхронијску и дијахронијску перспективу, успео да сигнализам представи у својеврсном тоталитету. Павловић сигнализам не посматра као издвојен феномен, већ га ситуира у шири књижевно-историјски, поетички, филозофски и културолошки контекст, у чему се испољила ауторова изузетна књижевно-теоријска обавештеност, аналитичко-синтетичка способност и натпросечна акрибичност. Улажући велики напор да реконструише генезу сигнализма и означи његове литерарне претке, Павловић је извео магистрални закључак да сигнализам представља истинског наследника стваралачких и поетичких тенденција које су артикулисане у епохи такозване историјске авангарде.

Истовремено, повезујући историјску авангарду са иноваторским тенденцијама у европској књижевности деветнаестог века, он показује да на својеврсној књижевно-историјској вертикали, сигнализам није никакав случајни *изам*, већ, напротив, легитимни баштиник и настављач једне трагичке и иноваторске праксе која је дубоко укоренења у бићу модерне књижевности. Помним, упоредним истраживањима поетичких полазишта историјске авангарде и сигналистичке поетике, Павловић долази до закључка да својим укупним учинком

на деканонизацији и десакрализацији традиционалне, «лепе књижевности» и трагањем за новим, неистраженим могућностима књижевног говора, сигнализам данас представља најпродуктивнијег настављача изворних авангардних тенденција.

Отуда, Павловић изузетну пажњу посвећује осветљавању теоријских основа авангарде, неоавангардне и, посебно, сигналистичке стваралачке праксе. Иако се једно од основних авангардних полазишта огледало у ставу да правила постоје само зато да би се могла рушити, неоспорно је да авангарду и неоавангарду обележавају изванредно снажна настојања да се књижевно-теоријски до краја самоодреди. Док, на једној страни, авангардни ствараоци беспштедно демонтирају постојеће књижевне каноне и системе, они, парадоксално, као последицу потребе да «објасне» суштину «новог» и «антитрадицио–налистичког», стварају веома разуђене властите поетичке програме и теоријске дискурсе, који често уносе у сам уметнички артефакт. Павловић је посветио велику пажњу овој тенденцији у стварању сигнализма, усредсређујући се, пре свега, на теоријски и поетички дискурс оснивача покрета Миролуба Тодоровића.

Дело *Авангарда, неоавангарда и сигнализам* у једном свом битном слоју представља, у ствари, студиозан опис разноврсних прожимања сигналистичког стварања и његове саморефлексије. У својим тумачењима Павловић, као и његов претходник Живковић, Тодоровићева стварање узимају као верно огледало његових стваралачких програма, који су објављивани у форми «манифеста» али и у засебним књигама и сл. Сви ти документи могу се читати као Тодоровићева аутореференцијалност властитог дела и поступка, како је то чинио Павловић, и како је то сасвим примерено студији ове врсте, али се могу сагледавати и у једном контекстуалном, историјском значењу као критичка рефлексија живе књижевне стварности. Отуда онај латентни полемички набој у Тодоровићевим поетичким текстовима, који се може разумети само као реакција на актуелно стваралачко окружење.

Сагледана у тој равни, Павловићева студија може представљати добру основу за будућа истраживања у чијем би се средишту нашло питање позиције сигнализма на мапи наше књижевности двадесетог века и сагледавање његовог стварног одмака у односу на онај доминантни ток у савременом српском песништву. Али, свакако, још ће значајније и, можда, делотворније бити истраживање о томе на које се све начине волуминозно, необично разуђено и провокативно сигналистичко писмо рецепира у том стварању.

Павловићево дело омогућује да се наша савремена књижевност из једне ретроспективне тачке сагледа у новој визури. Оно је писано на линији елиотовског схватања односа традиције и савремености, по коме нова дела и иноварани поступци обликују већ утврђену традицију и стално доводе у питање већ успостављену књижевну хијерархију. Када је реч о српској књижевности, ова студија, са доста аргумената, наговештава да ће се тај привидно учвршћени поредак све више размрдавати и померати, при чему ће у њему сигналистичко стварање постајати све препознатљивије.